

KOSTROVICKIAI IŠ ARNIONIŲ – ŠEIMA, PADĖJUSI IŠSAUGOTI LAURYNŲ GUCEVIČIAUS ATMINIMĄ

Rūta Janonienė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS DAILĖTYROS INSTITUTAS

Dominikonų g. 15/1, LT-01131 Vilnius

ruta.janoniene@gmail.com

Įdomaus ir XVIII a. pabaigoje Lietuvos kultūros istorijai itin reikšmingo architekto Lauryno Gucevičiaus kūrybos ir biografijos pažinimas vyksta gan lėtai. Jo kūrybinio palikimo tyrimuose vis dar lieka daug neišskumų, nepatvirtintų hipotezių. Šiame straipsnyje siekiama pagrįsti Gucevičiui priskiriamo Arnionių dvaro autorystę. Kadangi tokią atribuciją įrodančių neginčijamų rašytinių šaltinių nėra, remiamasi platesniais, antraeiliais istoriniais duomenimis – kalbama apie aplinkybes, įvykius, žmones ir jų tarpusavio ryšius, kurie galėjo būti susiję su šiuo užsakymu. Taip pat daug dėmesio skiriama istorinės atminties temai, parodoma, kad žinių apie architektą išsaugojimui ir įamžinimui didelės įtakos turėjo Kostrovickiai, susigiminiavę su istoriko Mykolo Balinskio ir Lauryno Gucevičiaus bičiulio Kazimiero Hornovskio šeimomis. Prielaidoms pagrįsti pasitelkiama ir dvaro ansamblio struktūros bei architektūrinių formų analizė.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Laurynas Gucevičius, Arnionys, klasicizmo architektūra, Kostrovickiai, Balinskiai, Hornovskiai.

STANISLOVO GUCEVIČIAUS PALIKIMAS

Šio tyrimo išeities tašku tapo Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomas dokumentas, kuris tyrėjams buvo žinomas, bet iki šiol nesulaukęs atidesnio žvilgsnio. Tai architekto Lauryno Gucevičiaus sūnaus Stanislovo palikimo paskirstymo raštelis, laikytinas testamentu, nors ir neturintis visų teisėto testamento požymių¹.

¹ Stanislovo Gucevičiaus daiktų sąrašas, 1864 05 15, in: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 22–760.

Laurynas Gucevičius, 1786 m. vedęs Teofilę Hermanovskytę², susilaukė septyneto vaikų³. Kai kurie iš jų

² Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1737–1796 m. santuokų metrikų knyga, in: Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 604, ap. 10, b. 8, l. 278v.

³ Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1775–1792 m. krikšto metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13, l. 303v, 304; Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1792–1805 m. krikšto metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 19, 59v; Zarasų (Novoaleksandrovsko) apskrities teismo raštai dėl Stanislovo ir Konstantino Gucevičių krikšto metrikų atsiuntimo, in: Lietuvos mokslų

mirė vaikystėje. Pagrindiniu paveldėtoju liko sūnus Stanislovas (1792 ar 1794–1864)⁴, keli mėnesiai prieš mirtį svarbiausius tėvo dokumentus palikęs ne savo artimiausiems giminaičiams (dar buvo gyva sesuo Modesta ir sūnus Teofilis), bet Kostrovickių šeimos nariams. Stanislovui Kostrovickiui (1844–1884), be savo paties dokumentų, pasižymėjimo ženklų ir regalijų, antspauduotame voke jis perdavė svarbiausius tėvo dokumentus, taip pat gipsinį jo portretą⁵ ir tokius pačius Tado Kosciuškos, Juozapo Poniatovskio, Adomo Mickevičiaus portretus, dar vieną, turbūt aliejinį, tėvo portretą, Vilniaus katedros nuotrauką auksuotuose rėmuose ir dviejose nedidelėse skrynutėse sukrautus tiksliau neivardytus įvairius popierius ir daiktelius, kuriuos prašė peržiūrėti, nereikalingus sunaikinti, o atminimo vertus – išsaugoti⁶. Be to, pageidavo, kad aliejinis motinos portretas⁷ būtų pakabintas Marijos Kostrovickienės Riešės dvarelyje, kuriame jis „prieš 40 metų ketvirtį amžiaus užėmė sau deramą vietą“⁸. Pastarosios vaikams Salomjai

akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), f. 318–24055, l. 1–1v; Juozas Leblionka, „Laurynas Gucevičius (Masiulis) Širvintų Lauruose“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, 2000, p. 641.

⁴ Stanislovas Gucevičius mirė 1864 m. spalio 6 d., palaidotas kapinėse prie Šv. Stepono bažnyčios. Žr. Vida Girininkienė, „Kur yra Lauryno Gucevičiaus kapas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2004, t. 32: *Laurynas Gucevičius ir jo epocha*, sud. Rasa Butvilaitė, Vidmantas Jankauskas, p. 94.

⁵ Tai turėjo būti 1861 m. skulptoriaus Jano Ostrovskio (1811–1872) sukurtas L. Gucevičiaus portretas. Vienas tokio portreto egzempliorius dabar saugomas Vilniaus dailės akademijos muziejuje, inv. Nr. S1.

⁶ Stanislovo Gucevičiaus daiktų sąrašas, l. 2; Eduardas Budreika, „Architektūros meno ir mokslo studijos Vilniuje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 1993, t. 2: *Vilniaus architektūros mokykla XVIII–XX a.*, sud. Rūta Janonienė, p. 64.

⁷ Greičiausiai tai šiuo metu Lietuvos dailės muziejuje saugomas Teofilės Gucevičienės portretas, Lietuvos dailės muziejus (toliau – LDM), T 2035.

⁸ Stanislovo Gucevičiaus daiktų sąrašas, VUB RS, f. 22–760, l. 2.

ir Kazimierui paliko „senelio Hornovskio portretą“ ir tos Rozalijos (Hornovskytės) nuotrauką, taip pat keletą mielių smulkmenėlių atminimui⁹. Minėtame antspauduotame voke buvęs aplankas su kai kuriais itin saugomais L. Gucevičiaus dokumentais šiuo metu yra Lietuvos dailės muziejaus archyve¹⁰. Aplanke esama reikšmingų raštų, liudijančių architekto visuomeninį statusą ir įvertinimą, pavyzdžiui, du jo laišakai Stanislovui Augustui Poniatovskui ir valdovo atsakymai, sutartis dėl Vilniaus rotušės statybos, architektūros profesoriaus patentas. Didelę dokumentų dalį sudaro įvairūs išrašai, turintys pagrįsti sufalsifikuotus gimimo metrikus ir neva bajorišką Gucevičiaus kilmę. S. Gucevičiaus pageidavimu šie dokumentai turėjo būti atiduoti Vilniaus senienų muziejui, tačiau, 1865 m. muziejų uždarius, jie taip ir liko Kostrovickių rankose. 1895 m. aplankas pateko į Krokuvos Jogailos universitetą, o 1953 m. Lauryno Gucevičiaus palikimo tyrinėtojo Eduardo Budreikos rūpesčiu, padedant tuometinėms Lietuvos Kultūros bei Užsienio ministerijoms, buvo grąžintas Lietuvai¹¹. Visą Riešės archyvą, kuriame, be kita ko, būta ir didelio rinkinio vyskupo Juozapo Ignoto Masalskio laišku, rašytų Kazimierui Hornovskui, taip pat vyskupo Laurynui Gucevičiui 50-čiai metų atiduoto namo Vilniuje dokumentai, S. Kostrovickytė paliko Vilniaus mokslo bičiulių draugijai¹². Didžioji šių dokumentų dalis dabar saugoma Lietuvos valstybės istorijos archyve¹³. Svarbu pažymėti, kad nuo XX a.

⁹ Peiliuką popieriui pjaustyti su dramblio kaulo rankena bei marmurinę ir malachitinę *presse papier*.

¹⁰ Lauryno Gucevičiaus dokumentai, XVIII a. – 1862, in: LDM Archyvas (toliau – LDMA), inv. Nr. B. 4, b. 1.

¹¹ Arnionių archyvas. Įvairūs dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 286, l. 118; Eduardas Budreika, *Lietuvos klasicizmo architektūros kūrėjas Laurynas Stuoka-Gucevičius: 1753–1798*, Kaunas: Mintis, 1965, p. 24.

¹² Jolanta Širkaitė, „Vilniaus mokslo bičiulių draugija ir jos muziejaus rinkiniai“, in: *Kultūros istorijos tyrimai*, t. 5, Vilnius: Gervelė, 1999, p. 343.

¹³ Vyskupo J. I. Masalskio korespondencija, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 724; L. Gucevičiaus namo dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 286.

1. Arnionių rūmai nuo parko pusės, Rūtos Janonienės nuotrauka, 2016

Arnionys manor house from the park side

pirmos pusės iki dabar vyskupo Masalskio laišakai yra vieni svarbiausių šaltinių Gucevičiaus kūrybos tyrimams.

Taigi galime teigti, kad S. Gucevičius nesuklydo, patikėjęs tėvo dokumentus Kostrovickiams – netgi istorinių kataklizmų laikotarpiais jie sugebėjo išsaugoti nemažą savo archyvo dalį. Bet kas siejo L. Gucevičiaus sūnų su Kostrovickiais, kad jiems buvo patikėtos svarbiausios šeimos relikvijos?

ARNIONIŲ DVARO STATYTOJAI KOSTROVICKIAI

Stanislovas Kostrovickis, kurio globai Lauryno Gucevičiaus sūnus pavedė brangintinus tėvo dokumentus, buvo Arnionių dvaro (dab. Molėtų r.) statytojo Mykolo Kostrovickio (apie 1750/1756–1831) proanūkis. Iš Lydos pavieto kilęs Lietuvos gvardijos vėliavininkas M. Kostro-

vickis Vilniuje minimas jau 1782-aisiais¹⁴. Čia 1783 m. rudenį jis vedė Oršos pavieto maršalkos Mikalojaus Sabbos Chrapovickio dukterį Prancišką¹⁵. Tais pačiais metais didikas gavo Jo karališkosios didenybės šambeliono titulą, 1785 m. buvo išrinktas LDK Vyriausiojo tribunolo deputatu nuo Oršos pavieto, tų metų rudenį išrinktas Vyriausiojo Tribunolo paiždininkiu¹⁶. Arnionių dvarą

¹⁴ Arnionių archyvas. Pavieniai dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 383, l. 18.

¹⁵ Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1737–1796 m. santuokos metrikų knyga, l. 238.

¹⁶ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimo nutarimai. Kostrovickių bajorystės patvirtinimas, 1801, in: LVIA, f. 391, ap. 1, b. 991, l. 112v. Apie 1790 m. M. Kostrovickis emfiteuzės teise gavo valdyti Grybėnų seniūniją, 1794 m. tapo Polocko pavaivadžiu, vėliau minimas kaip LDK Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas.

M. Kostrovickis nusipirko, atrodo, netrukus po vestuvių. Naujoji valda turėjo tapti pagrindiniu jaunos šeimos būstu, todėl vietoj jame stovėjusių medinių pastatų buvo pradėtos didelio mūrinio ansamblio statybos¹⁷. 1784 m. gimė Kostrovickių dukra Barbora¹⁸, 1786 m. – Marijona¹⁹, 1787 m. – sūnus Kajetonas²⁰. Jis gimė jau Arnionyse, liepos 15 d. buvo pakrikštytas „vandeniu“ Jonišio bažnyčioje²¹. Gimus sūnui imta plėsti dvaro valdas. 1789 m. M. Kostrovickis įsigijo kadaise jėzuitams priklausiusį Jonišio miestelį su Bebrusų ir Stirnių palivarkais, o 1792 m. iš vyskupo J. I. Masalskio nusipirko Pabradę²². Sėkmingai pradėtas ūkio kūrimo planus stabdė nelaimės. 1796 m. pabaigoje mirė vos 38 metų sulaukusi P. Kostrovickienė, kurios laidotuvių egzekvijos, „tiek prašmatnios, kiek ir brangios“, įvyko Vilniaus Bernardinų bažnyčioje²³. Netrukus Mykolas Kostrovickis vedė jaunutę Klotildą Jelskytę, kuri 1799 m. mirė Arnionyse, pagimdžiusi sūnelį Adomą²⁴. Ji buvo palaidota Jonišio parapijos kapinėse. Tų pačių metų rugpjūčio 25 d. Arnionyse buvo pakrikštytas mažasis Adomas ir papildytas

¹⁷ 2007 m. Roberto Zilinsko atlikti Arnionių rūmų mūro tyrimai rodo, kad pagal plytų dydžius ir mūro techniką rūmai statyti XVIII a. pab. (tyrimų ataskaita rūmų savininko archyve).

¹⁸ Arnionių archyvas, P. Kostrovickienės 1784–1785 m. testamentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 388, l. 16v–17.

¹⁹ Vilniaus Šv. Jono 1775–1792 m. bažnyčios krikšto metrikų knyga, l. 206.

²⁰ Jonišio bažnyčios 1799 m. krikšto metrikų nuorašai, in: LVIA, f. 604, ap. 34, b. 4, l. 134v.

²¹ Arnionių archyvas, K. Kostrovickio krikšto liudijimas, 1787, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 392, l. 72. Tų laikų papročiu tik gimę vaikai neretai iš pradžių būdavo pakrikštijami „vandeniu“, o vėliau, parinkus tinkamą dieną ir pakvietus norimus krikstatėvius, krikštas papildomas ir „su aliejais“.

²² Arnionių dvaro dokumentai, XVIII a. pab. – XIX a. pr., in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 388, l. 20; Arnionių archyvas. Dokumentai, gauti iš S. Gucevičiaus, 1858 09 17, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 61, l. 31.

²³ Doniesienie z Wilna, in: *Kuryer Litewski*, 1797 01 16, p. 181.

²⁴ Jonišio parapijos 1799 m. mirties metrikų nuorašai, in: LVIA, f. 604, ap. 34, b. 5, l. 73v.

Kajetono krikštas²⁵. Šie faktai rodo, kad tuo metu Arnionių dvare, bent jau vasaromis, jau buvo gyvenama nuolat, tad pagrindinės statybos turėjo būti baigtos. K. Kostrovickis mokėsi Vilniaus gimnazijoje, nuo 1802 m. studijavo Vilniaus universitete, o 1804–1805 m. minimas tarp architektūros studentų²⁶. 1809 m. jis vedė būsimą istoriko Mykolo Balinskio seserį Rožę²⁷. Po Kajetono mirties 1837 m. dvarą paveldėjo jo sūnūs Aleksandras Napoleonas ir Mykolas, o dukrai Elzbietai Marijai buvo užrašytas gretimas Šereikiškių palivarkas²⁸. Išmokėjęs broliui palikimo dalį, 1851-aisiais vieninteliu Arnionių savininku tapo Aleksandras Kostrovickis, 1839 m. vedęs Didžiosios arba Jėzuitų Riešės dvaro savininko Kasparo Hornovskio (1793–1858) dukterį Mariją Hornovskytę (1820–1904)²⁹. Jų sūnus ir buvo Stanislovo Gucevičiaus palikime minimas Stanislovas Kostrovickis.

HORNOVSKIAI IR RIEŠĖ

Pagrindinis atsakymas į klausimą, kodėl S. Gucevičius tapo Kostrovickių šeimos draugu ir jų patikėtiniu, slypi XVIII a. pabaigos įvykiuose ir siejasi su Hornovskių Rieše. Iki 1772 m. Vilniaus jėzuitams priklausiusį, vėliau Lietuvos edukacinės komisijos žinion perėjusį Riešės palivarką, įsikūrusį prie vieškelio iš Vilniaus į Širvintas, 1791 m. įsigijo Lomazų seniūnas, tuometinis Vilniaus vaivadijos karinis ir civilinis komisaras (nuo 1793 m. – Anykščių stalininkas) Kazimieras Hornovskis (1756–1818)³⁰. Jau nuo jaunystės šis žmogus tapo bene pačiu

²⁵ Jonišio parapijos 1799 m. krikšto metrikų nuorašai, l. 134v.

²⁶ Rasa Butvilaitė, *Architektūros studijos Vilniaus universitete 1773–1832 metais*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009, p. 253.

²⁷ Vilniaus Šv. Jono parapijos 1805–1829 m. santuokos metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 222, l. 105.

²⁸ Arnionių dvaro dokumentai, XVIII a. pab. – XIX a. pr., l. 12.

²⁹ Vilniaus Šv. Jono parapijos 1838–1842 m. santuokos metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 278, l. 27.

³⁰ Riešės archyvas, Hornovskių bajorystės dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 62; Riešės archyvas, 1700–1797 m. dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 204, l. 65.

artimiausiu L. Gucevičiaus draugu – jie abu vyskupo Masalskio lėšomis keliavo į užsienį³¹, abu kurį laiką dėstė matematiką Vilniaus kunigų seminarijoje ir buvo tų pačių masonų ložių nariai³². 1779 m. vasario 1 d. L. Gucevičius oficialiai tapo vyskupo Masalskio architektu³³, o 1780 m. K. Hornovskis tapo jo valdų administratoriumi, iš esmės tvarkiusiu visus jo finansus, susijusius su valdų pardavimu ir nuoma, ūkio priežiūra, statybomis³⁴. Šv. Jono bažnyčios metrikų knygoje išlikę įrašai akivaizdžiai atspindi artimus vyskupo architekto ir ekonominių reikalų patikėtinio šeimų ryšius. Pavyzdžiui, Laurynas buvo Kazimiero ir pirmosios jo žmonos Rozalijos Rahožaitės sūnaus Kasparo Hornovskio (1793–1858) krikštaitėvis³⁵. R. Hornovskienė asistavo krikštijant L. Gucevičiaus dukrą Reginą (1788)³⁶, K. Hornovskis asistavo per architekto dukros Joanos krikštytas (1790), taip pat tapo jo sūnaus Konstantino krikštaitėviu (1794)³⁷. Vos metams praėjus po L. Gucevičiaus mirties K. Hornovskis vedė jo našlę Teofilę, su kuria 1800 m. susilaukė dukros Elenos³⁸. Taigi L. Gucevičiaus vaikai buvo K. Hornovskio įpėdinių įbroliai ir įseserės, o už A. Kostrovickio ištekėjusi M. Hornovskytė laikytina L. Gucevičiaus vaikų dukterėčia. Ypač artimai su ja bendravo architekto sūnus

Stanislovas, po 1853 m. kurį laiką netgi gyvenęs Arnionyse³⁹. 1856 m. dėl silpnėjančios paties Aleksandro sveikatos Kostrovickiai ėmė planuoti kelionę į užsienį. Atrodo, buvo ketinama išvykti ilgam, gal net visam laikui, todėl Arnionis nutarta parduoti. Nuo 1858 m. rugpjūčio 16 d. dvaro pardavimo reikalais rūpinosi įgaliotinis – būtent S. Gucevičius. Kaip rodo išlikę Aleksandro Kostrovickio laišakai Jonui Tiškevičiui, sprendimas parduoti dvarą nebuvo lengvas, su Arnionimis skirtasi sunkiai. Deja, ši auka nebeпадėjo – A. Kostrovickis mirė tų pačių metų rudenį. S. Gucevičius buvo paskirtas vienu iš mažamečių Kostrovickių vaikų globėju⁴⁰. Nors, kaip rodo nedidelė žinutė 1861 m. dokumentuose, kurį laiką dar buvo svarstoma galimybė išpirkti Arnionis⁴¹, tačiau tai jau buvo nerealu, tad M. Kostrovickienė su vaikais apsigyveno iš tėvų paveldėtame Riešės dvarelyje, o S. Gucevičius buvo jos įgaliotiniu ir ūkio reikalų tvarkytoju iki 1863 metų.

LAURYNO GUCEVIČIAUS BIOGRAFIJOS

Kalbant apie L. Gucevičiaus atminimo išsaugojimą, būtina paminėti ir pirmąsias jo biografijas. Pirmasis straipsnis apie architektą 1816 m. dienraštyje *Dziennik Wileński*⁴² paskelbtas anonimiškai, tačiau pagrįstai manoma, kad jį parašė istorikas Mykolas Balinskis (1794–1864), tuo metu aktyviai bendradarbiavęs minėtame dienraštyje⁴³. Nors architekto mirties data publikacijoje nurodyta su metų paklaida (tai gali būti ir korektūros klaida), kiti paminėti konkretūs faktai (pvz., kelionėse aplankytų

³¹ Karol Podczaszyński, „Żywot Wawrzyńca Gucewicza, architekta i professora architektury w Szkole głównej litewskiej“, in: *Dziennik wileński*, 1823, t. 3, Nr. 9, p. 18.

³² Masonų susirašinėjimas, 1781, in: VUB RS, f. 4 (A 4560)–20676–20731, l. 4; „Gerojo Ganytojo“ ložės nutarimų registracijos knyga, in: VUB RS, f. 4 (A 470) - 20916, 1778–1781, l. 2, 3v.

³³ Potockių byla su J. I. Masalskio kreditoriais, in: LVIA, f. 344, ap. 1, b. 16, l. 474.

³⁴ Vyskupo J. I. Masalskio instrukcija K. Hornovskiui, 1780, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 60, 1780 05 17, l. 1.

³⁵ Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1792–1805 m. krikšto metrikų knyga, l. 13v.

³⁶ Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1775–1792 m. krikšto metrikų knyga, l. 304.

³⁷ Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1792–1805 m. krikšto metrikų knyga, l. 59v.

³⁸ *Ibid.*, l. 185.

³⁹ Vilniaus bajorų deputatų susirinkimo kanceliarija. Gucevičių genealogija, in: LVIA, f. 391, ap.10, b. 110, l. 1–1v.

⁴⁰ Arnionių archyvas. Kostrovickių vaikų globos byla, LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 509. l. 1.

⁴¹ *Ibid.*, l. 2.

⁴² „Wiadomość o życiu Wawrzyńca Gucewicza profesora architektury cywilnej i militarnej w uniwersytecie wileńskim“, in: *Dziennik Wileński*, 1816, t. 4, Nr. 22, p. 274–280.

⁴³ Vidmantas Jankauskas, „Gucevičius Laurynas“, in: *Kupiškėnų enciklopedija*, sud. Vidmantas Jankauskas, t. 1, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2013, p. 488.

miestų išvardijimas) liudija, kad straipsnio autorius rėmėsi *giminaičių* ar kitų gerai Gucevičių pažinojusių žmonių pasakojimais. Tikėtina, kad pagrindiniais informatoriais buvo paties istoriko tėvai, taip pat Gucevičiaus broliai ar vaikai. Kas paskatino šio straipsnelio parašymą – neaišku, tačiau neatmestina ir prielaida, kad susidomėjimą Gucevičiumi galėjo pažadinti Arnionys, į kuriuos 1809 m. nutekėjo istoriko sesuo Rožė.

Antrasis Lauryno Gucevičiaus biografijos autorius – Karolis Podčasinskis (1790–1860) – 1823 m. tame pačiame dienraštyje publikavo savo pranešimą, kurį parengė irgi remdamasis amžininkų prisiminimais⁴⁴. Labai gali būti, kad vienu iš jo informatorių buvo tas pats Balinskis, kuriam Podčasinskis kaip tik tuo metu pradėjo projektuoti Jašiūnų rūmus. Neabejotinai K. Podčasinskis turėjo susisiekti ir su K. Hornovskio (kurį autoriaus sūnus neteisingai įvardijo kaip „Markučių savininką, buvusį Masalskio sekretorių ir asmeninį Gucevičiaus draugą Ejsmontą“) ir L. Gucevičiaus palikuonimis, nes jo iniciatyva litografuotas architekto portretas buvo sukurtas pagal šeimos rinkiniuose buvusį aliejinį portretą⁴⁵. Kita publikacija apie L. Gucevičių pasirodė tik daugiau nei po 30 metų. 1864 m. savaitraščio *Tygodnik ilustrowany* buvo išspausdintas straipsnis apie L. Gucevičių, pasirašytas inicialais S. K.⁴⁶. Savaitraščio redaktorius paaiškino, kad architekto biografiją atsiuntė istorikas M. Balinskis, tačiau tekstas rašytas jau ne jo ranka. Straipsnyje esama daug tikslų biografijos detalių (pvz., nurodyta tiksliai architekto mirties data ir palaidojimo vieta), be to, minimi dokumentai ir laiški, gauti iš jo sūnaus Stanislavo. Kadangi minėti dokumentai kaip tik 1864 m. pateko į S. Kostrovickio rankas, pagrįstai galime manyti, kad jis ir buvo M. Balinskio bendraautoris.

Reikia pripažinti, kad šie straipsniai iš esmės iki dabar lieka svarbiausiais žinių apie architektą šaltiniais.

⁴⁴ Karol Podczaszyński, „Żywot Wawrzyńca Gucewicza, architekta i profesora architektury w Szkole Głównej Litewskiej“, in: *Dziennik Wileński*, 1823, t. 3, Nr. 9, p. 15–29.

⁴⁵ Bolesław Podczaszynski, „Odezwa“, in: *Tygodnik Ilustrowany*, 1864, t. 9, Nr. 230, p. 67.

⁴⁶ S. K., „Wawrzyniec Gucewicz“, in: *Tygodnik Ilustrowany*, 1864, t. 9, Nr. 229, p. 57–58.

BALINSKIAI

Balinskiai su Gucevičiais neabejotinai bendravo dar architektui esant gyvam. 1787 m. vyskupas I. J. Masalskis emfiteuzės būdu perleido L. Gucevičiui 50-čiai metų Šešuolių girioje sklypą, kuriame architektas įsteigė palivarką, pavadintą Laurais⁴⁷. Valda buvo Širvintų parapijoje vos už kelių kilometrų nuo miestelio. Palivarko ekonomu tapo jauniausias Lauryno brolis Joakimas⁴⁸, o Paširvinčių užusienį nuomojosi kitas brolis – Simonas⁴⁹. Lanekydami Luruose ar kituose apylinkių dvareliuose Gucevičiai turėjo artimai bendrauti su kaimynystėje gyvenusiais Balinskiais. XVIII a. pabaigoje Ignacas Balinskis (1756–1819) ir Ona Balevičiūtė-Balinskienė (1762/1763–1798), istoriko Mykolo Balinskio tėvai, įsikūrė netoli Širvintų, Šešuolėlių dvare⁵⁰. O. Balinskienės sesuo Elena buvo išteklėjusi už Polocko pataurininkio, Vilniaus žemės teisėjo Tado Korsako (1741–1794) – vieno iš Tado Kosciuškos sukilimo Lietuvoje generolų⁵¹. Balinskiai rūpinosi po sukilimo našlaičiais likusiais Korsakų vaikais, taip pat Širvintų parapijoje buvusiomis jų valdomis, visų pirma Spadviliškių palivarku⁵². Žinoma, susipažinti su Gucevičiais Balinskiai galėjo ir dar anks-

⁴⁷ Įvairių palivarkų, sklypų, užusienių, Vilniaus vyskupo privilegija su Kapitulos sutikimu duotų iki gyvos galvos valdyti įvairiems asmenims, inventorių aprašas, 1796, in: LMAVB RS, f. 43–1245.

⁴⁸ Juozas Lebonka, „Širvintų parapijos gyventojų socialinė padėtis 1795 metais“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, 2000, p. 75.

⁴⁹ 1816 m. dvarininkų surašymas, in: LVIA, f. 515, ap. 15, b. 411, l. 378v.

⁵⁰ Juozas Lebonka, „Šešuolėliai II prieš 190 metų“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, 2000, p. 79–81; Idem, „Šešuolėlių bažnyčios istorija“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, p. 128. XVIII a. pab. Šešuolėlių dvarą I. Balinskis nuomojosi, 1808 m. nusipirko. J. Lebonkos teigimu, I. Balinskis buvo Bronislavo Korsako vaikų globėjas.

⁵¹ Reda Griškaitė, „Intelektinė Jašiūnų dvaro istorija: Balinskiai ir Sniadeckiai“, in: *Jašiūnų dvaras – kultūros židynys*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 14.

⁵² Juozas Lebonka, „Širvintų parapijos“, p. 70.

čiau, ne tik Širvintose, nes sprendžiant iš įrašų Vilniaus Šv. Jono bažnyčios metrikų knygoje, šeima dažnai gyvendavo Vilniuje. O XIX a. pradžios Buivydyžių ir Širvintų bažnyčių metrikų knygoje likę įrašai liudija ilgalaikius glaudžius Balinskių ryšius su Hornovskiais, Houvaltais, Kostrovickiais, taip pat su L. Gucevičiaus giminaičiais. Pavyzdžiui, 1807 m. Ignacas Balinskis buvo Simono ir Onos Gucevičių dukterų krikštatėviu⁵³. Deja, neiškilo XVIII a. pabaigos šios bažnyčios metrikų knygų, kuriose būtų galima rasti ir paties L. Gucevičiaus ryšių su Širvintų krašto bajorais pėdsakų.

AR LAURYNAS GUCEVIČIUS SUPROJEKTAVO ARNIONIS?

Iš viso to, kas pasakyta aukščiau, galima susidaryti vaizdą apie gan artimus Kostrovickių, Balinskių ir Hornovskių ryšius XIX a. pirmoje pusėje. Lauryno Gucevičiaus vaikų įbrolio Kasparo Hornovskio dukra Marija, ištekėjusi už Kajetono Kostrovickio ir Rožės Balinskytės sūnaus Aleksandro, tapo šeimas jungiančia grandimi. Vis dėlto neapleidžia mintis, kad ne vien ši vėlyva giminystė lėmė, kad Kostrovickiai jautėsi atsakingi už L. Gucevičiaus vardo garsinimą ir atminimo saugojimą. Turbūt istorijos būta sudėtingesnės. Jau Romanas Aftanazy, rašydamas apie Arnionis, paminėjo vietinių žmonių išsaugotus pasakojimus, esą Arnionių rūmus projektavęs L. Gucevičius⁵⁴. Šią informaciją, be abejo, buvo gavęs iš Tiškevičių – paskutinių dvaro savininkų. Nepaprastai svarbu, kad tą patį pasakojimą išsaugojo ir šiuo metu Vilniuje gyvenanti rūmų statytojo M. Kostrovickio anūkės Elzbietos Zajančkauskienės palikuonė, patvirtinusi, kad jų šeimoje L. Gucevičius visada buvo minimas kaip Arnionių architektas⁵⁵.

⁵³ Širvintų bažnyčios 1802–1818 m. gimimo, santuokų ir mirties knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 131, l. 13v.

⁵⁴ Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4: *Województwo wileńskie*, Ossolineum, 1993, p. 260.

⁵⁵ Straipsnio autorės interviu su Jolanta Novickovaite, 2016 05 23.

Deja, beveik nėra rašytinių šaltinių apie Arnionių dvarą XVIII–XIX a. sandūroje. Dvaro archyvas labai nukentėjo 1812 m., kai į rūmus užsukę Napoleono armijos kariai suplėšė ir sunaikino 3 skryniuose buvusius senesius aktus⁵⁶. Gal todėl tiesioginių L. Gucevičiaus pažinties su Arnionių rūmų statytoju M. Kostrovickiu ar jo, kaip rūmų projektuotojo, autorystės įrodymų (sutarčių, projektų ar pan.) kol kas aptikti nepavyko, tačiau netiesioginių argumentų apie tokią galimybę esama. Net nekalbant apie tai, kad vyskupo Masalskio globojamas architektas, be abejo, buvo žinomas visai Vilniaus aukštuomenei, galima rasti ir daugiau duomenų, liudijančių, kad L. Gucevičius galėjo būti rekomenduotas M. Kostrovickiui. Paminėsiu tik keletą. Pavyzdžiui, 1782 m. Joniškio parapijos vizitacijos duomenys rodo, kad XVIII a. pabaigoje Arnionis valdė Tado Korsako giminaitis, Oršos žemės teisėjas Aleksandras Korsakas⁵⁷. Iš jo dvarą ir turėjo pirkti M. Kostrovickis. Su T. Korsaku, vienu iš T. Kosciuškos sukilimo generolų, L. Gucevičius neabejotinai turėjo būti pažįstamas, Spadviliškių ir Laurų palivarkai buvo itin artimoje kaimynystėje. Svarbūs galėjo būti ir masoniški ryšiai. Pirmosios Mykolo Kostrovickio žmonos giminaitis – Starodubo seniūnas Pranciškus Juozapas Chrapovickis – priklausė prie tų pačių Vilniaus masonų ložių kaip ir Laurynas Gucevičius bei Kazimieras Hornovskis⁵⁸. Tų pačių masonų ložių nariu buvo ir Lydos vaivadijos išdininkas Valentinas Goreckis, kaip galima spręsti iš įrašų metrikų knygoje, – artimas Mikalojaus

⁵⁶ Arnionių dvaro dokumentai, XVIII a. pab. – XIX a. pr., l. 20.

⁵⁷ *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J.*, t. 5, Lipsk, 1840, p. 244; *Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m.*, atlikta *Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, parengė A. A. Baliulis, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010, p. 211. Aistės Bimbirytės-Mackevičienės Arnionių dvaro istorijos tyrimai rodo, kad Aleksandras Korsakas Arnionis valdė dukters Teresės vardu. A. Bimbirytė-Mackevičienė, paskaita „Arnionių dvaro koplyčių pėdsakais“, LMAVB, 2016 10 25.

⁵⁸ Žygyntas Būčys, *Masonai Lietuvoje: XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009, p. 164.

Chrapovickio bičiulis. Jis buvo liudininku M. Kostrovickio ir P. Chrapovickytės vestuvėse, kvietė M. Chrapovickį savo dukros krikštatėviu⁵⁹. Apie Balinskių ir Gucevičių santykius jau kalbėta, o I. Balinskis vyresnysis neabejotinai turėjo gerai ir seniai pažinoti Kostrovickius, kitaip nebūtų už Mykolo išleidęs savo dukters. Tai gi artimas bendraminčių ir draugų ratas rodo, kad Kostrovickis tikrai galėjo būti Gucevičiaus užsakovu. Beje, labai gali būti, kad vaikystėje sutikto iškilaus architekto prisiminimas paskatino Kajetoną Kostrovickį vėliau pasirinkti šio meno studijas.

Vis dėlto, nesant nenuginčijamų dokumentinių Gucevičiaus autorystės įrodymų, reikia atsigrežti į pačią architektūrą, kad jos formos padėtų galutinai „išskoduoti“ istoriją.

Arnionių dvaras yra smarkiai nukentėjęs Antrojo pasaulinio karo metais, sovietmečiu rekonstruotas, vėliau degęs. Nepaisant to, jo pagrindinė kompozicinė struktūra aiškiai matoma, o didžioji mūrinių pasatų sienų dalis yra išlikusi. Kostrovickių dėka turime ir 1843 m. Vincento Dmachauskio nupieštus dvaro vaizdus⁶⁰. Ansamblių sudarė mūriniai „erdvūs ir prabangūs“ rūmai su pusrūšiais, oficina, arklidės su ratine, svirnas su skliautuotais rūšiais, du lobynai (lenk. *lamusy*), kalvė ir klojimas bei nemaža dalis ūkinės paskirties medinių, bet „tvirtų ir gražių“ pastatų ant mūrinių pamatų, su mūriniais atraminiais stulpais (bravoras, ledainė, vandens malūnas, lentpjūvė, tvartai, klėtys ir t. t.). Kai kurie iš minėtų ansamblio pastatų buvo pastatyti XIX a., vis dėlto jo branduolys suformuotas iš karto, XVIII a. pabaigoje. Be daržų, dvare buvo:

didžiulis vaismedžių sodas ir angliškas pasivaikščiojimų parkas, sode augo keli šimtai puikiausių veislių vaismedžių, įvairios uogos, buvo įrengti inspektai, medelynas,

⁵⁹ „Gerojo Ganytojo“ ložės nutarimų registracijos knyga, 1778–1781, l. 2; Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1737–1796 m. santuokos metrikų knyga, l. 238; Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1775–1792 m. krikšto metrikų knyga, l. 146v.

⁶⁰ Arnionių archyvas. Sąskaitos, 1839–1854, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 478, l. 51; Arnionys, dvi Juozapo Ozemblauskio litografijos pagal V. Dmachauskio piešinius, LMAVB.

gėlių lysvės, kanalai, <...> sodininko namelis, viskas tvarkingai ir išmoningai užlaikoma, <...> dvaro teritorijoje – du įžuvinti kanalai, kuriuose vanduo tekantis, už sodo – tvenkinys su gausybe žuvies <...>, per kurį prateka upelis.⁶¹

Pasak Kostrovickio, „be malonumo ir patogumo tas [Arnionių] sodas vien už vaisius duoda 200 rublių metinės naudos“⁶². Arnionių rezidencija statyta kaip vientisas ansamblis, savo koncepcija artimas žymaus italų architekto Andrea Palladio (1508–1580) išvystytai vilos sampratai, atgaivintai ir puoselėtai XVIII a. fiziokratų. Tai reprezentacinis, bet kartu ir ūkinis kompleksas, kurio architektūroje įkūnyti dvarininko kaimiškojo gyvenimo idealai. Anot Palladio, vila yra ne tik žemės valdų centras, bet ir sveiko gyvenimo, intelektinės veiklos bei meditacijų vieta. Savo knygoje architektas rašė:

Namai mieste kilmingajam tikrai suteikia daug prašmatnumo ir patogumo [...]. Tačiau turbūt ne mažiau naudos ir paguodos jis ras viloje, kurioje leis laiką prižiūrėdamas ir puošdamas savo valdas <...> ir kur nuo miesto sumaišties pavargusi siela pagaliau galės puikiai atsigauti, nusiraminti ir ramiai atsidėti literatūros studijoms ir apmąstymams.⁶³

Vis dėlto Palladio projektuoti vilų kompleksai atspindėjo daugybę ūkinės veiklos aspektų, ypač daug dėmesio buvo skiriama pastatams, pritaikytiems žemdirbystės produktams apdoroti ir saugoti. Taurus ir paprastas grožis, įkvėptas antikinės architektūros tradicijos, pastatų dėmė kraštovaizdyje, o kartu patogumas ir funkcionalumas – būdingi šių vilų bruožai. Panašius bruožus galima įžvelgti ir Arnionių dvaro sodyboje. Į darnų ansamblių sujungti gyvenamieji ir ūkiniai pastatai čia taip pat harmoningai susieti su peizažu (parku ir sodu, upėmis,

⁶¹ Arnionių archyvas. Arnionių dvaro aprašymas, 1857 10 17, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 61, l. 38–39v.

⁶² Arnionių archyvas. M. Kostrovickio laiškas Jonui Tiškevičiui, 1858 07 17, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 61, l. 14.

⁶³ Cit. pgl.: Andrea Palladio, *Cztery księgi o Architekturze*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Naukowe, 1955, p. 117.

2. Arnionių rūmų portiko kolonos bazė

Column base of the portico of the Arnionys manor house

dirbtiniais kanalais ir tvenkiniais) ir tarsi įkūnija kaimiško gyvenimo idealus. Analogiškais principais paremta ir Verkių dvaro ansamblio kompozicija. Su Palladio pavyzdžiais lygintina ne tik pati užmiesčio rezidencijos – ūkio – samprata, bet ir formalieji architektūros bruožai, tik Gucevičiaus interpretacijoje mažiau naudota dekoratyvinių elementų, bendra architektūrinė pastatų išraiška santūresnė. Kaip ir Palladio vilų projektuose, čia didelė reikšmė teikta įvairiems ūkiniams pastatams, ypač šoninėms oficinoms, kurios vizualiai yra itin glaudžiai susietos su gyvenamaisiais rūmais. Arnionyse centrinių rūmų ir dviejų identiškų šoninių ūkinių pastatų (svirno bei arkliedės su ratine) savitarpio dėmė, paremta kolonų ir sienų plokštumų ritmu bei pajavairinta įgilintų lodžijų ir į priekį ištraukto portiko kontrastu, dar buvo tiesiogiai pabrėžta visus tris korpusus jungusiomis lenktomis tvoromis ant mūrinio pamato (jos matomos 1843 m. litografijoje). Neaukštų ažūrinių tvorų mūriniai stulpeliai neužstojo už rūmų nusidriekusio parko, bet kartu vizualiai tarsi pratęsė ir papildė pastatų kolonadų kuriamą ritmą.

Lyginant Arnionių dvaro architektūrą su žinomais Gucevičiaus kūrinių, braižo panašumas yra akivaizdus. Pasak architektūrinius tyrimus vykdžiusio Roberto Zilinsko, Arnionių rūmų mūras savo pobūdžiu yra būdingas Gucevičiui, t. y. primena mūrą jo statytose Vilniaus

3. Vilniaus katedros kolonų fragmentas

Detail of the columns of the Vilnius Cathedral

rotušės ir Katedros dalyse⁶⁴. Ansamblio kompozicijos simetrija, pastatų architektūrinių formų geometrinis taisyklumas, proporcijų harmonija, dekoru santūrumas – visa tai irgi vienaip ar kitaip primena Verkius, Vilniaus katedrą ar rotušę. Būdinga Gucevičiaus stiliaus ypatybė, regima ir Arnionių atveju, yra ta, kad pastatai griežtai simetriški yra tik iš išorės, o viduje patalpos išdėstytos laisviau, atsižvelgiant į jų paskirtį ir patogumą. Lyginant Arnionių rūmus, Vilniaus rotušę ir Katedrą, galima pastebėti, kad kai kurios šių pastatų detalės, pavyzdžiui, toskaniškojo orderio portikai, ypač kolonų bazių piešinys, frontonai su itin lakoniškų formų, sustabintomis dekoratyvinėmis detalėmis, mano nuomone, yra itin panašūs. Tokie monumentalūs architektūrinių detalių sprendimai nebūdingi kitiems XVIII a. pabaigos Lietuvos architektams. Arnionių rūmų fasado centrinėje dalyje virš langų ir durų panaudotos stačiakampės nišos primena analogiškas (tik su skulptūriniais reljefais) nišas Katedros fasade. Beje, šis elementas, kaip ir ovalinis langas Arnionių frontone, taip pat gali būti kildinamas iš Palladio pirmavaizdžių. Dar vienas iš šio architekto perimtas ir Gucevičiaus pamėgtas kompozicinis sprendimas – įgilintos lodžijos. Lietuvos baroko dvarų rūmuose

⁶⁴ Architekto Roberto Zilinsko žodinė informacija, 2017 02 07.

4. Arnionių rūmų fasadas

Façade of the Arnionys manor house

5. Vilniaus rotušės fasadas

Façade of the Vilnius City Hall

6. Vilniaus katedros frontonas

Pediment of the Vilnius Cathedral

naudotas panašus elementas, tačiau Gucevičius atveju jis įkomponuotas griežtai laikantis klasikinio orderio formų. Lodžijos motyvas regimas Katedros šoniniuose fasaduose, Verkių name su ledaine, atrodo, jis buvo pritaikytas ir Verkių oranžerijose (dabartinis jų vaizdas iš dalies pakeistas vėlesnių perstatymų).

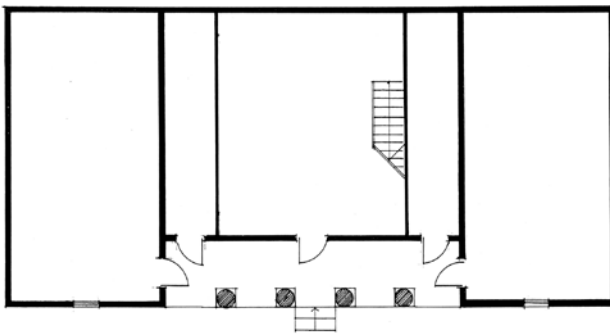
Įdomios medžiagos palyginimams suteikia 1858 m. Hornovskių Riešės inventorius. Natūralu manyti, kad XVIII a. pabaigoje nauji Riešės statiniai buvo projektuoti L. Gucevičiaus, deja, dėl istorinių aplinkybių ansamblio pirminis sumanymas liko iki galo neįgyvendintas, o ir pastatyti namai iki mūsų dienų neišliko. Šiame inventoriuje rašoma, kad 1794 m. buvo pastatyti keli ūkiniai pastatai ir gyvenamasis namas, vadinamas oficina (turbut jis buvo pradėtas statyti kaip oficina, bet vėliau paverstas pagrindiniu)⁶⁵. Namas buvo medinis, ant mūrinių pamatų, stačiakampio plano, su keturių kolonų portiku fasade. Net sprendžiant tik iš aprašymo galima išskirti L. Gucevičiaus statiniams būdingus architektūros bruožus – formų santūrumas, simetrija, fasado centre, ties portiku, panaudotas charakteringas sienos įgilinimas, virš stogo iškilę du dideli kvadratiniai kaminai,

⁶⁵ Riešės ir Žudiškių inventorius, 1859, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 276, l. 681.

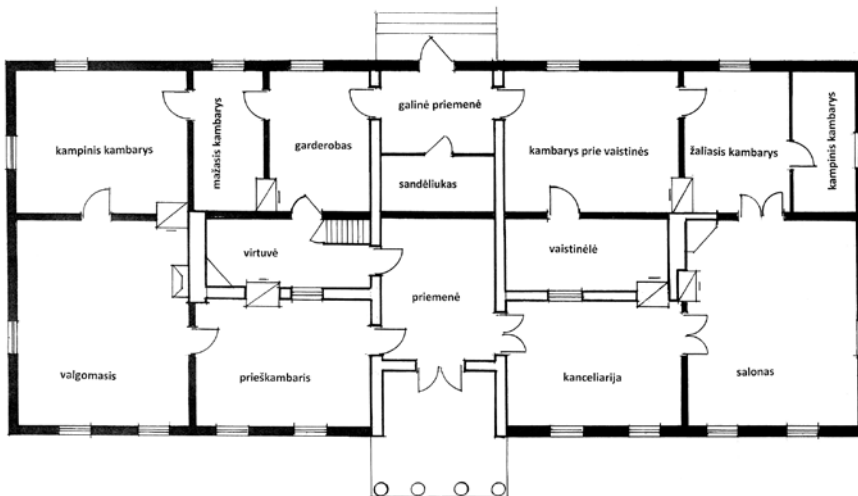
7. Arnionių dvaro svirnas

Granary of the Arnionys estate

8. Riešės svirno plano schema, pagal aprašymą
rekonstrukciją braižė Sigita Kynienė, 2016

Scheme of the Riešė granary plan

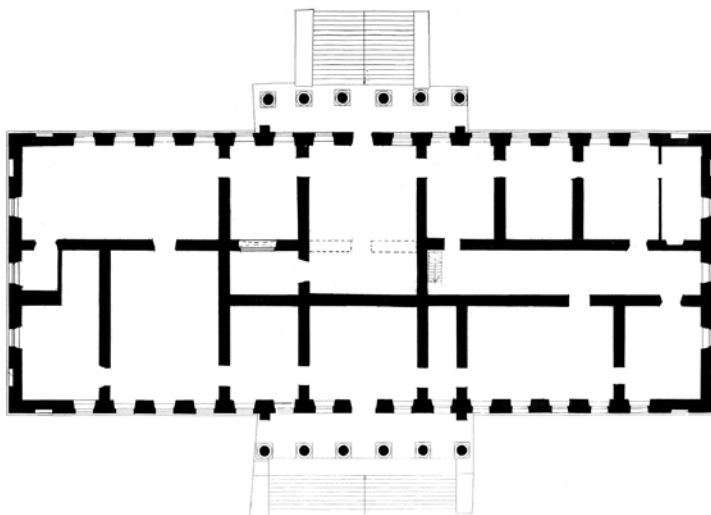
9. Riešės gyvenamojo namo
plano schema, pagal aprašymą
rekonstrukciją braižė
Sigita Kynienė, 2016

Scheme of the Riešė
residential house plan

10. Arnionių rūmų planas, Roberto Zilinsko brėžinys, 2007

Arnionys manor house plan

11. Arnionių rūmų XVIII a. pab. plano rekonstrukcija, pagal R. Zilinsko brėžinį ir tyrimus braižė Sigita Kynienė, 2016

Reconstruction of the late eighteenth-century Arnionys manor house plan

į kuriuos suvesti visų namo krosnių ir židinių kanalai⁶⁶. Priešais namą, kitoje kiemo pusėje, stovėjo medinis svirnas, kurio pagrindiniame fasade įrengta lodžija. Riešės svirnas yra itin panašios kompozicijos kaip du Arnionių ūkiniai pastatai, žinoma, jei atsižvelgsime į mastelių ir statybinės medžiagos skirtumus.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Kostrovickių šeimos sakytinės tradicijos išsaugotas pasakojimas apie L. Gucevičių, kaip Arnionių architektą, gali būti patvirtintas ir kitais duomenimis. L. Gucevičiaus autorystę pagrindžia netiesioginiai istoriniai šaltiniai, liudijantys glaudžius Kostrovickių šeimos ryšius su žmonėmis, kurie artimai bendravo ir su architektu, taip pat architektūrinėse formose įkūnyta specifinė, monumentalė ir santūri klasicizmo atmaina, nebūdinga kitiems to meto Lietuvos architektams. Tai, kad Kostrovickių pavardė nepaminėta ankstyvosiose architekto biografijose, gali būti paaiškinama tam tikromis etikos normomis – rašantieji ar informacijos teikėjai jautėsi artimai susiję su šia gimine. Tyrimas parodė, kad kūrybinę L. Gucevičiaus biografiją galime papildyti ir neišlikusio Riešės ansamblio projektu (iš šio dvarelėio XVIII a. pabaigos statinių išliko tik mūrinis tiltas per griovą, tiesa, rekonstruotas XIX–XX a. sandūroje). Reikia tikėtis, kad ateityje atsiras ir dar daugiau Arnionių ir Riešės dvarų projektų autorystę patvirtinančių duomenų.

Gauta 2017 02 20

ŠALTINIAI

- Arnionių archyvas. Įvairūs dokumentai, in: Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1135, ap. 20, b. 61.
- Arnionių archyvas. Įvairūs dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 286.
- Arnionių archyvas. Kostrovickių dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 392.
- Arnionių archyvas. Kostrovickių vaikų globos byla, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 509.
- Arnionių archyvas. Pavieniai dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 383.
- Arnionių archyvas. Sąskaitos, 1839–1854, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 478.
- Arnionių dvaro dokumentai, XVIII a. pab. – XIX a. pr., in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 388.
- „Gerojo Ganytojo“ ložės nutarimų registracijos knyga, 1778–1781, in: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 4 (A 470)-20916.
- Įvairių palivarkų, sklypų, užsienių, Vilniaus vyskupo privilegija su Kapitulos sutikimu duotų iki gyvos galvos valdyti įvairiems asmenims, inventorių aprašas, 1796, in: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), f. 43–1245.
- Joniškio bažnyčios 1799 m. krikšto metrikų nuorašai, in: LVIA, f. 604, ap. 34, b. 4.
- Joniškio parapijos 1799 m. mirties metrikų nuorašai, in: LVIA, f. 604, ap. 34, b. 5.
- Lauryno Gucevičiaus dokumentai, XVIII a. – 1862 m., in: Lietuvos dailės muziejaus archyvas, inv. Nr. B. 4, b. 1.
- Masonų susirašinėjimas, 1781, in: VUB RS, f. 4 (A 4560)–20676–20731.
- Potockių byla su J. I. Masalskio kreditoriais, in: LVIA, f. 344, ap. 1, b. 16.
- Riešės archyvas. Hornovskių bajorystės dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 62.
- Riešės archyvas. 1700–1797 m. dokumentai, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 204.
- Riešės ir Žudiškių inventorių, 1859, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 276, l. 678–702.
- Stanislovo Gucevičiaus daiktų sąrašas, 1864 05 15, in: VUB RS, f. 22–760.

⁶⁶ *Ibid.*, l. 681v.

- Vilniaus bajorų deputatų susirinkimo kanceliarija. Gucevičių genealogija, in: LVIA, f. 391, ap. 10, b. 110, l. 1–1v.
- Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimo nutarimai. Kostrovickių bajorystės patvirtinimas, 1801, in: LVIA, f. 391, ap. 1, b. 991.
- Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1737–1796 m. santuokos metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 8.
- Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1775–1792 m. krikšto metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13.
- Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1792–1805 m. krikšto metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 19.
- Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1805–1829 m. santuokos metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 222.
- Vilniaus Šv. Jono parapijos 1838–1842 m. santuokos metrikų knyga, in: LVIA, f. 604, ap. 10, b. 278.
- Vyskupo J. I. Masalskio instrukcija K. Hornovskiui, 1780, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 60.
- Vyskupo J. I. Masalskio korespondencija, in: LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 724.
- Zarasų (Novoaleksandrovska) apskrities teismo raštai dėl Stanislovo ir Konstantino Gucevičių krikšto metrikų atsiuntimo, in: LMAVB RS, f. 318–24055.
- 1816 m. dvarininkų surašymas, in: LVIA, f. 515, ap. 15, b. 411.
- LITERATŪRA
- Aftanazy Roman, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4: *Województwo Wileńskie*, Wrocław: Ossolineum, 1993.
- Budreika Eduardas, *Lietuvos klasicizmo architektūros kūrėjas Laurynas Stuoka-Gucevičius: 1753–1798*, Kaunas: Mintis, 1965.
- Budreika Eduardas, „Architektūros meno ir mokslo studijos Vilniuje“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 1993, t. 2: *Vilniaus architektūros mokykla XVIII – XX a.*, sud. Rūta Janonienė, p. 5–104.
- Butvilaitė Rasa, *Architektūros studijos Vilniaus universitete 1773–1832 metais*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009.
- Būčys Žyngintas, *Masonai Lietuvoje: XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009.
- Doniesienie z Wilna, in: *Kuryer Litewski*, 1797 01 16.
- Jankauskas Vidmantas, „Gucevičius Laurynas“, in: *Kupiškėnų enciklopedija*, sud. Vidmantas Jankauskas, t. 1, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2013, p. 486–488.
- Girininkienė Vida, „Kur yra Lauryno Gucevičiaus kapas“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2004, t. 32: *Laurynas Gucevičius ir jo epocha*, sud. Rasa Butvilaitė, Vidmantas Jankauskas, p. 91–95.
- Griškaitė Reda, „Intelektinė Jašiūnų dvaro istorija: Balinskiai ir Sniadeckiai“, in: *Jašiūnų dvaras – kultūros židinytis*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 12–85.
- Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J.*, t. 5, Lipsk, 1840.
- Lebionka Juozas, „Laurynas Gucevičius (Masiulis) Širvintų Lauruose“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, 2000, p. 639–642.
- Lebionka Juozas, „Šešuolėliai II prieš 190 metų“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, 2000, p. 79–81.
- Lebionka Juozas, „Šešuolėlių bažnyčios istorija“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, p. 126–136.
- Lebionka Juozas, „Širvintų parapijos gyventojų socialinė padėtis 1795 metais“, in: *Širvintos*, Vilnius: Versmė, 2000, 2000, p. 69–75.
- Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m.*, atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu, parengė A. A. Baliulis, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010.
- Palladio Andrea, *Cztery księgi o Architekturze*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Naukowe, 1955.
- Podczaszynski Bolesław, „Odezwa“, in: *Tygodnik Illustrowany*, 1864, t. 9, Nr. 230, p. 67.
- Podczaszyński Karol, „Żywot Wawrzynca Gucewicza, architekta i profesora architektury w Szkole głównej litewskiej“, in: *Dziennik wileński*, 1823, t. III, Nr. 9, p. 15–29.
- S. K., „Wawrzyniec Gucewicz“, in: *Tygodnik Illustrowany*, 1864, t. 9, Nr. 229, p. 57–58.
- Širkaitė Jolanta, „Vilniaus mokslo bičiulių draugija ir jos muziejaus rinkiniai“, in: *Kultūros istorijos tyrimai*, t. 5, Vilnius: Gervė, 1999, p. 336–361.
- „Wiadomość o życiu Wawrzynca Gucewicza profesora architektury cywilnej i militarnej w uniwersytecie wileńskim“, in: *Dziennik Wileński*, 1816, t. 4, Nr. 22, p. 274–280.

THE KOSTROWICKI FROM ARNIONYS:
A FAMILY THAT HELPED TO PRESERVE
THE MEMORY OF LAURENT GUCEWICZ

Rūta Janonienė

KEYWORDS: Laurent Gucewicz, Arnionys, neoclassical architecture, Kostrowicki, Baliński, Hornowski.

SUMMARY

The article contains new biographical data on the architect Laurent Gucewicz (1753–1798), additional information about his family and social relations. He was a close friend of Kazimierz Hornowski, administrator of Bishop Ignacy Jakub Massalski's domains (from 1780), who lived in the Riešė manor near Vilnius (so-called Jesuit Riešė) from the late 18th century. Circa 1799, Hornowski married Gucewicz's widow Teofila, and their children became stepbrothers and stepsisters. Through his stepfather's family the architect's son Stanisław became close to the noble Kostrowicki family from Arnionys – in 1839, Hornowski's granddaughter Maria married Aleksander Kostrowicki (son of Kajetan Kostrowicki and Róża Balińska). Stanisław Gucewicz lived in Arnionys for some time, from 1858 was an authorized representative of the Kostrowickis, and after Aleksander Kostrowicki's death became the guardian of his children. Before his death Gucewicz left his father's most important documents and portraits to Stanisław Kostrowicki for safekeeping. These documents, along with a part of the Arnionys archive, from the second half of the 19th century were held in the archive of the Riešė manor owned by the Hornowski (later, the Kostrowicki). The relations of the Kostrowicki and the Gucewicz with the Baliński family also were very important for the preservation of the memory of Laurent Gucewicz. In 1809, Kajetan Kostrowicki, son of the builder of the Arnionys manor Michał Kostrowicki, married Róża, the daughter of the captain of the Vilnius Voivodeship Ignacy Baliński, and the sister of the historian-to-be

Michał Baliński. Interestingly, it was Michał Baliński who published the first biography of Laurent Gucewicz in 1816 (at the end of his life he wrote another, wider article about the architect together with Stanisław Kostrowicki). Michał Baliński's family had several manors in the Širvintos parish, in which Laurent Gucewicz established the Laurai folwark on the land given to him by right of emphyteusis by Bishop Massalski in 1787. Inscriptions in the early nineteenth-century register of the Širvintos church show that the Baliński were in close contact with Laurent Gucewicz's brothers who still lived in the environs, thus the author of the article advances a supposition that they were familiar with the architect himself. In addition to these circumstances pointing to the possible relations of the Kostrowicki with people from Gucewicz's environment, the masonic relations should be mentioned. Several members of the nobility, e.g. Walenty Gorecki, who were close friends with Michał Kostrowicki, belonged to the same Vilnius masonic lodges as the architect in the late 18th century. In the author's opinion, all the above-discussed facts confirm the hypothesis about Laurent Gucewicz as a possible designer of the Arnionys manor house. To prove this hypothesis, she analyses the structure and architectural forms of the manor ensemble.